

EL PROBLEMA MORAL DE LA PRESSA. ACTUALITAT DE VLADIMIR JANKÉLÉVITCH

Anna Pagès

La premsa com a signe del temps, es podria convertir també en un element de la continuïtat de la vida moral, en el sentit que dóna a aquest concepte el filòsof rus-sofrancès Vladimir Jankélévitch? En aquest article intentem desplegar la pregunta pel problema moral de la premsa des del punt de vista de la seva paradoxa, formulada per Jankélévitch: la premsa, en la seva inicial indeterminació, pot ser la condició per a una vida moral però, al mateix temps (i més aviat), l'obstacle principal. En la indiferència de la premsa, freturosa d'assolir un objectiu al davant per oblidar la pregunta sobre el valor de tot allò que hem deixat endarrere, què es pot pensar des d'un punt de vista moral? L'obra de Jankélévitch és d'una gran actualitat per a replantejar aquest afer com una de les grans qüestions de l'època contemporània, el seu estil de vida, la seva indiferència, i la freqüent absència de l'amor en la seva radical immotivació.

289

“Dans la suite des jours, l'homme moyen qu'on peut appeler homo ethicus va à ses grandes affaires, court à ses petits plaisirs et ne se pose aucun problème”
V. Jankélévitch, *Le paradoxe de la morale*

1. El problema filosòfic de la premsa

Una de les qüestions més difícils que interpel·len la Filosofia actual és la premsa. Què és la premsa com a concepte lògic aplicable al temps? La premsa és el temps que no espera, és el temps inhàbil

buit de si mateix, curull d'urgència. És l'inconscient del temps en estat simptomàtic.

Quin és el sentit antropològic de la premsa, considerada en el seu vessant d'urgència i de precipitació? I on rauria exactament la dificultat moral d'aquest afer?

La premsa representa el revers del temps, una manera de "fer-lo morir", accelerant-ne el pas i dissolent-lo en l'activitat. Hi ha un problema moral –en l'acepció de la "moris", el costum i la seva suposada bondat, és a dir, el seu qüestionament– en aquesta modalitat contemporània de la premsa. El problema moral de la premsa implica que la hipermodernitat no vol saber del temps, ni de què n'estem fent: un infern, un lloc de pas, un espai de mortificació? A ensems, la tecnologia i la ciència, en les seves aplicacions, proposen solucions falses, modalitats de correspondència i de sentit des d'un discurs obert a la ficció d'una veritat basada en "els fets objectius demostrables". La idea de veritat a què ens aboca la tecnociència avui assenyala com una via de significació quelcom que planteja, en canvi, l'obstacle definitiu a tota significació possible. Una veritat suposada que demostra, per contra, en l'experiència immediata, la multiplicació de barreres: el fet és que la promesa d'una veritat com a anticipació controlada, com més va més es desvia d'una veritat com a descobriment –*alétheia*–. Tenim aquí, per tant i en certa mesura, un conflicte d'interessos entre la vida en la seva qualitat de màxima contingència –d'inesperat, de *tykhé* aristotèlica– i la mort en la seva qualitat de punt final –la darrera certesa del saber momificat. En la dialèctica entre la vida i la mort es planteja el problema moral de la premsa (es planteja, en realitat, qualsevol problema d'ordre moral). La premsa és una fugida de la vida per defugir la mort. Què queda enmig?

Què significa que l'actualitat de la premsa plantegi un problema "moral"? A què apuntaria la suposada "immoralitat" de la premsa com a experiència pràctica? Tota premsa seria immoral? O podem, en canvi, suposar "formes de la premsa" que tindrien un sentit alternatiu, menys immoral? Es tractaria, en aquest cas, d'un subtil matís gairebé inapreciable?

En aquest article delimitarem el problema moral de la premsa des de la reflexió d'un deixeble de Bergson, Vladimir Jankélévitch, filòsof de la moral, de les virtuts, però també de la mort i del perdó, del remordiment i de la vergonya, del que succeeix amb allò "que ja està fet". Jankélévitch escriu "La paradoxa de la moral", una introducció diàfana del que aquest autor proposa com una manera de situar la moral en la vida. La vida, entesa com el conjunt de

les coses “que fem”, seguint la frase de Bergson “no escolteu el que diuen, fixeu-vos en el que fan”¹.

Jankélévitch és un autor a recuperar, pel que té de filòsof atípic i, parafraejant la seva manera de dir-ho, “apofàntic”. La interpretació del text de Jankélévitch contribueix a delimitar la pregunta sobre la premsa en el seu doble vessant de continuïtat vital per una banda i, per altra banda, d'objecció moral com a discontinuïtat que l'aclapara.

2. Paradoxes de la moral segons Jankélévitch

En el seu text “La paradoxa de la moral” (ed.1981), Jankélévitch planteja, un cop més, que “la moral sempre té la darrera paraula” i que és indefugible. Podem dir fins i tot que som antimoralistes, no hi fa res, fins i tot en la negació més radical de la moral persistim a ser-ho, de morals, en el sentit d'haver preferit una opció que pot no ser moral i, en no ser-ho, fa referència al “millor” que nega. La moral travessa tota consciència reconfortant o reconfortada per a problematitzar-la d'arrel. A vegades creiem que l'hem perduda de vista, ja està, l'absència de la moral, i llavors sobtadament, retorna: “el rebuig de tota avaluació moral n'accentua el caràcter passional: com si, en la clandestinitat, l'axiologia hagués reprès forces, i adquireix una nova vitalitat: reprimida, esclafada, perseguida, no deixa d'esdevenir fanàtica i intransigent; féu-la fora per la porta, retorna per la finestra, o per la xemeneia, o bé, fins i tot, és que mai no havia marxat; tan sols ho havia dissimulat: s'havia quedat tranquil·lament asseguda a la nostra taula, sota el llum...”²

¹ Jankélévitch uneix aquí, en aquesta frase, la perspectiva d'Aristòtil en l'Ètica a Nicòmac i la de Bergson en el seu text *Dues fonts de la moral i de la religió. La paradoxa de la morale*, Paris, du Seuil, ed.1981, p. 32-33. La referència a Aristòtil (X,2, 1172 15-16) esmentada en nota a peu de pàgina per Jankélévitch diu així: “(...) tractant-se de sentiments i d'accions, les paraules no inspiren tanta confiança com els fets i, en conseqüència, quan les primeres discrepen del que és percebut pels sentits, són menyspreades com a falses i desacrediten al mateix temps la veritat.” *Ètica a Nicòmaco*, ed. Centro de Estudios Constitucionales, Madrid,1989, la traducció és meua.

² V. Jankélévitch, *Ibid*, p. 14. Aquest fragment és un exemple feliç de l'estil d'escriptura filosoficoliterària de Jankélévitch. Una manera teatral i plàstica de fer passar els conceptes més abstractes. Hi ha, en aquesta manera d'escriure de Jankélévitch, una originalitat extraordinària que no acostumem a trobar en els textos filosòfics i que els vivifica amb una gran intensitat. Fóra interessant explorar aquest punt de la seva filosofia, en línia directa amb el seu mestratge oral i també el seu compromís polític amb la justícia (no hem d'oblidar que fou un membre actiu de la Resistència i que estigué en risc moltes vegades). Ell mateix afirma, en una entrevista a France-Culture, que en aquella època la moral “es feia en el joc de cuït i amagar amb la Gestapo”.

La moral és, per a Jankélévitch, la mala consciència de la filosofia: “La filosofia moral és, efectivament, el primer problema de la filosofia: caldria, doncs, aclarir aquest problema i interrogar-ne la raó d’èsser abans de predicar a favor de la seva causa”³.

L’aproximació a la filosofia moral que tipifica Jankélévitch és de l’ordre de la filosofia negativa o “apofàntica”. Aquest és l’inici per on cal començar a tractar aquesta qüestió i també el problema de la pressa. Per a Jankélévitch, la filosofia moral no és pas la “ciència dels costums” (*science des moeurs*) sinó la instància d’objecció radical del “que s’ha fet sempre” i que ha estat presentat com una descripció més o menys objectiva del que hi ha. En el cas de la pressa, veiem que “tenir pressa” forma part dels fets de l’experiència immediata de l’època contemporània, on les persones viuen de pressa. La pressa és la manera de fer actual la representació arbitrària d’una determinada forma de vida que no es qüestiona a si mateixa. Tanmateix, el problema de fons fóra com passar de l’estat de fet –l’indicatiu, dirà Jankélévitch- a l’estat de la norma –és a dir, a l’imperatiu-. On trobarem el principi de l’elecció, la raó per actuar, el criteri de preferència (“de preferabilité”)? La problemàtica moral –dirà Jankélévitch- “juga en relació amb els altres problemes el rol d’un *a priori*, tant si entenem l’*a priori* com una prioritat cronològica o bé com una pressuposició lògica.”⁴ Què ens vol dir amb aquesta idea de l’*a priori* l’autor que ens ocupa? Vol dir que el problema de la moral és al mateix temps “preventiu i englobant”. D’una manera espontània, la moral s’avança a la reflexió crítica, la precedeix, l’anticipa. Al mateix temps, la consciència reflexiva la qüestiona, interrogant, en una modalitat de la protesta i l’objecció, el que ha constituït prèviament la condició mateixa de la consciència. No hi ha moralitat sense consciència ni consciència sense moralitat, per això dirà Jankélévitch que “la moralitat és co-essencial a la consciència”⁵. “La moral, enraonant la llengua de la normativitat, és a dir, del “parti pris”, preveu l’especulació crítica que li fa objecció, car aquesta la preexistia tàcitament.”⁶

És extraordinari comprovar com Jankélévitch envolta lentament el que ell mateix, en una transcripció magnífica d’una entrevista

³ *Ibíd.*, p. 12.

⁴ *Op.cit.*, p. 8, la traducció és meua.

⁵ *Ibíd.*

⁶ *Ibíd.*

concedida a *France Culture*⁷, anomenà “l’interès per l’home dels límits, per l’experiència dels confins”. Quan es tracta del problema de la moral, Jankélévitch proposa reflexionar sobre l’ambivalència de la consciència en relació amb el contingut del que “s’ha de fer”. L’afer de la consciència moral es pot plantejar a partir del problema de les seves “anestèsies i somnolències” durant l’eclipsi de la vida moral. El concepte de vida moral és una categoria d’una gran utilitat per a dibuixar l’escenari des del qual i en el qual transcorre l’experiència de la moral com una manera d’estar en el temps. De passar-lo?

És a dir, la consciència moral funciona com una mena de despertador de la consciència adormida, que tan sols sorgeix molt de tant en tant, com una manera de “demandar comptes a la raó”⁸. En aquest punt, Jankélévitch recupera el nus de la filosofia com a activitat moral, és a dir, com una via d’accés a tot allò que la consciència no vol saber de si mateixa perquè ho desconeix o perquè, precisament, en fuig. La premsa seria, tal vegada i des d’aquesta perspectiva, un instant de fugida de la consciència moral, que corre per no aturar-se en el remordiment o en la vergonya. I, al mateix temps, en canvi, la premsa podria ser una manera de fer objecció al que no preferim i volem deixar endarrere.

“La moral” –dirà Jankélévitch– “és la mateixa raó de ser de la filosofia.”⁹ És a dir, hi ha el pensar com una activitat més o menys contínua o permanent, que en un moment donat s’atura i llavors tenim la filosofia. Aquesta “parada i fonda” del pensar és la filosofia com un acte “moral” que posa en qüestió la mateixa activitat que ha fet possible l’experiència de l’aturar-se. Per això dirà Jankélévitch que “el pensament es descobreix present en acte davant de si mateix, en una mena de retorn reflexiu vers si mateix, en favor d’una interrogació o en l’ocasió d’una crisi”¹⁰. És així que la moral fa seure la raó especulativa davant del seu tribunal, la jutja i li demana raons: per què una cosa i per què no una altra. Del perquè, que és una pregunta pel sentit, però sobretot pel valor del que fem.

Tenint en compte aquestes consideracions, en quins termes podríem formular el problema moral de la premsa? Dit d’una altra

⁷ Vladimir Jankélévitch, Edition sonore. France Culture, 2008, CD 1.

⁸ Jankélévitch, *Ibíd.*, p. 9.

⁹ *Ibíd.*, p. 8.

¹⁰ *Ibíd.*, p. 9.

manera, com podria la premsa constituir un problema moral? Fent un paral·lelisme entre la premsa i la consciència, podríem formular una hipòtesi plausible en els termes següents: només existeix la premsa com a problema moral si es frena aquesta urgència, i impedeix un retorn vers si mateixa en la seva mateixa qualitat d'experiència de l'urgent. Així com la moral esdevé el "for íntim" del problema de la filosofia –del que ens preguntem, al capdavall, a propòsit del món- el fre, l'espai d'aturada de la premsa, constitueix l'única via per a fer possible el qüestionament moral de la premsa com a experiència del món.

Per a Jankélévitch, la filosofia és un acte moral, en la mesura que jutja el fet de pensar. Fa present la mala consciència de la consciència filosòfica, que pregunta a la consciència quines són les seves raons principals, el seu criteri de preferència. Mentre hi ha premsa, tot això no és possible: en canvi, el fre, l'aturada, fan possible la pregunta sobre la premsa, o sigui, la pregunta sobre el que preferim i com ho expliquem. L'aturar-se comporta denunciar, fer present, posar en evidència, la mala consciència de la premsa. Obrir la premsa a l'ambivalència especulativa que la constitueix: allò que la fa existir permet ensems invalidar-la, encobrir-la, descobrir-ne les paradoxes i les contradiccions més inconfessables. En general, però, dirà Jankélévitch, "la veu de la consciència "est en panne" –o sigui, no funciona, està espatllada. Reprement el fil d'Aristòtil, únicament hi ha veritable disposició moral "en acte". No es tractaria, per tant, d'implorar l'aturar-se sinó de fer-ho, efectivament, perquè puguem dir que la disposició moral tingui valor. No és una qüestió d'intencionalitat: voler aturar-se, sinó que "es faci". El valor d'una disposició moral purament intencional no és pas virtuós; la virtut consisteix a traduir, a convertir en fet, la dita disposició moral perquè esdevingui virtut. No hi ha, en aquest sentit, cap virtut en les classificacions, en els sistemes de valors desplegats com si d'una mineralogia enciclopèdica es tractés. La virtuositat de la disposició moral es tradueix en un acte específic: que té lloc, que s'esdevé *de facto*: "Hem de dir que els ensurts del coratge, així com les manifestacions de la sinceritat, necessiten d'una ocasió o d'una dificultat per existir en acte, és a dir, meritòriament, costosament, perillosament"¹¹.

En aquests moments de desvetllament sortós es produeixen les "sorpreses de la vida moral".

¹¹ *Ibíd.*, p. 12.

Jankélévitch no tracta la consciència moral només en qualitat de “mala consciència” com si fos una consciència tràgica, esberlada per dintre, un sofriment que separa els fets de les raons que els han inspirat; no ho planteja com si només fos un sofriment, sinó sobretot una fiblada, una inquietud, una mena de trasbals. Tant el sofriment com la incomoditat fan possible que la vida moral desperti de la seva apatia. La diferència rau en el fet que el sofriment s’equipara al remordiment del que ja ha estat fet. És el remordiment el que es manté i no abandona qui pateix per haver fet una cosa i no una altra. En canvi, quan es tracta d’una fiblada, d’una incomoditat, es tracta més aviat d’un interès per explorar cap endavant, no pas pel penediment del que ja no podem modificar del passat, sinó més aviat per prevenir en el futur els anomenats “casos de consciència”. La urgència, la precipitació, podria ser un d’aquests “casos de consciència”? Podem respondre afirmativament aquesta pregunta en la mesura que la consciència moral posa al damunt de la taula què es pot fer amb la premsa amb vista a evitar algunes situacions de futur. Per saber com hem d’actuar, ens cal filosofar sobre la premsa i plantejar la bondat o la maldat de la premsa com a experiència dins de la vida moral. Aquí rau la delicada tasca de contextualitzar la premsa com un esdeveniment veritable “de facto” però no necessàriament bo en si mateix. La premsa pot constituir un remordiment en la seva qualitat de permanència en la vida moral, com una “passió crònica”, segons Jankélévitch. Però també podria constituir un moment per desvetllar l’apatia de la vida moral i, per tant, una ocasió per a la virtut. Arribats en aquest punt, discernir quin seria el problema moral de la premsa considerada com una modalitat del remordiment en l’experiència de la vida contemporània fóra tan rellevant com, segurament, preguntar com convertir la premsa en virtut. Aquí trobem la paradoxa moral de la premsa.

3. La premsa en la continuïtat de la vida moral

Hi ha un afer profund en l’orientació filosòfica de Jankélévitch: la relació entre “l’omnipresència” de l’avaluació moral i l’omnipresència del Cogito. Com més renequem de l’avaluació moral, més intensament, amb més passió, la despleguem: refusem l’avaluació moral, per què? Per seguir buscant la preferència del que considerem millor, i per què busquem el millor? I què és el millor? Què és millor? Millor per a qui? Millor per a què? Aquest “millor” roman moralment com un principi d’indeterminació i alimenta el fet de pensar i amb ell una mena de “cercle maleït” que acabarà resolent el mateix fet de pensar en la seva solució de continuïtat.

La continuïtat és una categoria central en el pensament de Jankélévitch sobre la moral. La moral immoral (per dir-ho així, perquè no sempre té un valor moral veritable) s'esdevé com una manera de fer que persisteix... fins a un cert punt. Aquest límit del que persisteix –la mediocritat del “practicant” quotidià– es manifesta en els instants de crisi on allò moral s'esdevé singularment. Jankélévitch cita els herois com els qui cometen un acte heroic en un instant que s'obre a la heroïtat sense sostenir-s'hi permanentment. No es pot ser un heroi cada dia, totes les hores del dia. S'és un heroi perquè en un moment donat s'ha actuat heroicament. No podem incloure l'heroïsmo a l'agenda de les reunions setmanals...

La premsa pot considerar-se una modalitat contemporània de la vida moral apàtica, desinteressada, anestesiada (tenim també els fàrmacs que ens permeten seguir amb la premsa sense fer-ne obstacle). La premsa podria ser un funcionament mecànic com el del protagonista de la novel·la de Camus *La Chute*, que diu: “Vivia doncs sense altra continuïtat, en el dia a dia, que la del jo-jo-jo. En el dia a dia les dones, en el dia a dia la virtut o el vici, en el dia a dia, com els gossos, però tots i cadascun dels dies, jo mateix, sòlid en el meu lloc. D'aquesta manera avançava en la superfície de la vida, d'una certa manera en les paraules, mai en la realitat.”¹²

296

Com cal procedir per desvetllar la premsa en un sentit moral, o sigui d'excepció? Com fer-la sortir de la seva mediocritat practicant? En aquest punt, Jankélévitch introdueix la qüestió de la negació i el refús com a formes de discontinuïtat en la vida moral. La negació, a diferència del refús, es troba al nivell del pensament, és una operació de l'ordre del discurs. Al mateix temps, és “una afirmació amb exponent”¹³. Seguint el seu mestre Bergson a *l'Evolution Créatrice*, Jankélévitch planteja que la negació és més que una afirmació de segon grau, perquè s'expressa per la via del retorn: per exemple, quan prediquem “la llentitud” com a estil de vida, o els “bancs de temps”, que serien maneres de fer front a la premsa des de la perspectiva de la negació, al cap i a la fi, a la pràctica, no acabem d'invalidar res. En canvi, quan parlem del refús, veiem que el refús implica pronunciar-se, en el sentit de dir “no”. Però aquest “no” no és només de l'ordre del discurs, no és una afirmació exponencial, és un acte. Moral? Un excés de còlera pot ser un acte moral, en la mesura que diu “no”? Aturar-se i “no fer” en la seva acepció d'un “no”

¹² CAMUS, A (1981) *La Chute*, Paris, Gallimard, p. 55 La traducció és meva.

¹³ *Ibid*, p. 18.

seria moral? Ho seria per a Jankélévitch. Aquesta distinció entre la negació del pensament i el refús en la perspectiva de la moral és essencial per entendre el seu punt de vista, on vol arribar amb la filosofia del refús. En realitat, podríem dir que el refús equivaldria a una negació de la vida moral, una negació “amb conseqüències”. No n’hi ha prou a dir “no”, sinó que aquest mot ha d’esdevenir quelcom de l’ordre dels fets. Llavors, fer front a la pressa representaria introduir una discontinuïtat en la continuïtat de la vida moral –de la mediocritat practicant de la urgència- de l’excepció, obrint una esquerda en la gelatina de “l’anar fent”. Els blackberrys o les agendes electròniques, fins i tot Internet i els mòbils, l’estar permanentment connectat, serien una metàfora d’aquesta inèrcia de “l’anar fent”. Què seria la discontinuïtat moral, en aquest cas? Consistiria a trencar la inèrcia a través d’un acte de voluntat que interfereixi realment, que faci obstacle. Aquesta funció del “no” del refús és, per a Jankélévitch, una funció filosòfica. La filosofia no és pas un “dir” sense conseqüències sinó un acte, que en lloc de donar la raó, l’objecta. I llavors es veu obligada a explicar l’objecció. Quan estem d’acord i “anem fent”, no hi ha objeccions possibles que alterin el natural ordre de les coses. Tampoc ens cal explicar res, perquè tot s’explica pel fet mateix de ser-hi. En el món contemporani, els blackberry (per posar una metàfora de la tecnologia) assenyalen aquest ordre i ni res ni ningú “en fa objecció”.

Camus defineix “l’anar fent” a *La Chute* quan el protagonista de la novel·la afirma, amb una radicalitat punyent que fa d’aquest text una de les referències més interessants de l’existencialisme: “Haureu sentit parlar, naturalment, d’aquests minúsculs peixets brasilers que ataquen per milers l’imprudent, se’l cruspeixen, en pocs instants, a petites mossegades ràpides, i no en deixen altra cosa que un esquelet immaculat? Doncs bé, és aquesta, la seva organització. “Vostè vol una vida pròpia? Com tothom?” Vostè diu sí, naturalment. Com dir que no? D’acord. Ens el cruspirem. Ve’t aquí una feina, una família, un temps d’oci organitzat. I les dentetes s’aferren a la carn fins al moll de l’os.”¹⁴

Camus descriu, en aquest fragment terrible, la punyent situació existencial de “l’anar fent” sense la possibilitat d’un forat per on s’escoli la indiferència. Quan la pressa esdevé aquest “anar fent”, ens rosega per dintre com les piranyes del Brasil, d’una manera inòcua que gairebé no percebem, perquè no causa dolor, però que se’ns cruspeix per dins. L’anestèsia de l’anar fent, la pressa com

¹⁴ A. Camus, *Ibíd*, p. 11-12.

una anestèsia, impedeix una ruptura de l'ordre del refús -quan sigui preferible el refús; quan el refús constitueixi allò que tingui valor suficient per aturar la precipitació. Ara bé, la premsa també pot constituir un instant de refús, l'inesperat de la urgència amb valor moral. El protagonista de *La Chute* sent que una dona cau al Sena en un dels ponts de la ciutat de París, però gairebé ni se n'adona. Si hagués fet un gest per córrer a salvar aquesta dona, com un imprevist sobtat en "l'anar fent del no adonar-se", llavors hauria estat un acte moral? Probablement.

L'època actual, que ha inclòs la premsa com "l'anar fent del no adonar-se", té un problema moral a instaurar la premsa indiferent, la indiferència de la premsa que fuig cap endavant per no haver d'aturar-se a "fer altrament."

Per a Jankélévitch, si bé "la moral és essencialment un refús... no tot refús serà necessàriament moral! Tot depèn d'allò que refusen..."¹⁵ Ara bé, refusar la premsa, la precipitació, en la seva qualitat d'inèrcia, no seria un refús moral? Segons per a què, probablement. Hi ha d'haver les circumstàncies, però també hi ha d'haver la indignació. En aquest punt sorgeix, en l'anàlisi de Jankélévitch, el concepte "d'idea-força". La idea força és el resultat de la "indignació moral":

"Per tenir el valor de fer la revolució i de baixar al carrer, per passar de l'especulació a un ordre radicalment diferent de l'acció militant, per a franquejar aquest sòl vertiginós, cal una idea-força, i aquesta idea-força no pot néixer més que de la indignació moral."¹⁶

La indignació moral seria una de les formes de la discontinuïtat de l'acte moral. Un motor per a l'acte moral de l'instant present. No pas l'únic.

3. L'amor, un temps d'espera immotivat

La premsa constitueix, doncs, un problema moral en el sentit del "déjà vu" intocable com allò que hem acomplert i que hem deixat endarrere. Jankélévitch dirà que la moral no és més que el resultat del que ja hem fet, és perquè ha succeït que podem decidir si fou o no preferible, però sempre després i no abans. No hi hauria, en aquest sentit, una garantia moral del que farem. Només hi hauria la garantia moral del bergsonià "instant present".

¹⁵ *Ibíd.*, p. 29.

¹⁶ *Ibíd.*, p. 29. La traducció és meva.

El problema moral de la premsa consisteix a no detenir-se a considerar el valor del que ja hem acomplert, perquè la premsa, quan acaba una cosa, ja n'està començant una altra i en la seva precipitació no s'adona del que ha passat. La premsa és l'oblit com a experiència antropològica radical de l'oblit de si mateix.

Vegem novament com expressa Camus aquest oblit a *La Chute*:

"Fins aleshores, sempre vaig tenir l'ajuda d'un sorprenent poder d'oblit. Ho oblidava tot, i en primer lloc les meves decisions. En el fons, res no comptava. Guerra, suïcidi, amor, misèria, hi parava atenció, és clar, quan les circumstàncies m'hi forçaven, però d'una manera cortesa i superficial. A vegades, feia veure que m'apassionava per una causa aliena a la meua vida quotidiana. De fet, però, no hi participava gens, excepte, naturalment, quan la meua llibertat quedava contrariada. Com ho podria dir? Em relliscava. Sí, tot relliscava damunt meu."¹⁷

El temps d'espera s'introdueix en la premsa perquè la premsa deixi de ser-ho, s'aturi i "faci memòria". Això implica una revisió del més recent, de l'experiència viscuda, un retorn que mai ho acaba de ser-ho del tot perquè no es pot retornar d'una forma literal al que hem deixat endarrere. Però el nostàlgic "deixar endarrere" no es fa present a la premsa, que és un "fugir cap endavant". La moral, en el sentit grec del terme mitjà, es col·locaria entre l'abans i el després com un instant de meditació fronterer. En aquest cas, podríem afirmar que la premsa ha conduït a la moral perquè sorgeix una dialèctica al bell mig entre el que no volem saber del que ha passat i el que sabem abans que passés.

En aquest context, fóra bo subratllar un aspecte de la reflexió filosòfica de Jankélévitch, que travessa el sentit mateix de la paradoxa de la moral, i que podria ser un punt d'incís interessant en l'època contemporània de l'anticipació total. És la qüestió de la immotivació de l'acte moral: l'amor.

L'acte moral com a discontinuïtat dins de l'anar fent pot entendre's des de la paràbola de l'amor. L'amor és la ruptura de l'immotivat que converteix el temps en un abans i un després. La condició precisa perquè tingui lloc la dialèctica de la moral. Què hi pot haver de més categòric –dirà Jankélévitch– que l'immotivat? "T'estimo perquè ets tu...; la qual cosa evidentment no és una raó! En el millor dels casos: és una mala raó! O dit d'una manera més sen-

¹⁷ A. Camus, *Ibíd*, p. 54.

zilla: estimo contra tota raó! Estimo perquè estimo... I no hi ha un perquè. El perquè no és més que la simple repetició del perquè.”¹⁸

Si la premsa constitueix una continuïtat de l'anar fent i un acte moral, fóra una ruptura plausible de l'anar fent de la premsa, per tant un aturar-se, sota les condicions del preferible en determinades circumstàncies, per mitjà del que es fa en l'instant de la ruptura, de l'aturada, llavors podem dir que l'anar fent no inclou l'amor com a experiència de l'immotivat. Hi ha sempre una raó per "anar fent": la inèrcia o la indiferència. En canvi, no hi ha raó per l'immotivat. L'amor és el contrari de la prosolèpsia –Romans, 2,11- en la referència que fa Jankélévitch al Nou Testament per fer esment del valor de l'accident en l'amor. L'Evangeli refusa la prosolèpsia perquè Déu estima "per igual" sense importar-li "els epítets més o menys pintorescos o folklòrics" "Qui estima la seva dona perquè pertany a la mateixa casta que ell no sap què és l'amor"¹⁹. Tanmateix, i al mateix temps, en l'immotivat de l'amor trobem el detall, l'accident. Estimem perquè l'altre és qui és, a través del detall que li fa ser-ho, però aquesta condició de l'amor no respon a l'immotivat de l'experiència. Per què l'amor? Aquesta no és una veritable pregunta. És com preguntar: per què he de ser moral? No es pot preguntar per què. Té lloc, s'esdevé. Quan hi ha amor, hi ha discontinuïtat en la gratuïtat del que s'esdevé. Ara bé: la premsa és gratuïta? Serveix per a nodrir constantment el programa d'objectius que es troba sempre al davant, la premsa com a manera de fer o com l'anar fent és la traducció de l'interès. No hi ha una premsa desinteressada; sí que hi ha desinterès en l'amor. L'amor ha de ser desinteressat i ha de fer objecció a tot interès que el depassi. Per això, viure en la premsa és portar una vida sense amor, sense ruptures ni experiència del temps del "perquè sí". Aquest és un punt fonamental en la reflexió que mirem de destriar, perquè assenyala la gravetat del moment actual: la freqüent absència de l'experiència de l'amor en la vida contemporània. Quan no hi ha amor, la premsa ho pot tot: la urgència per acabar de complir els objectius i posar-se'n uns altres; la dificultat d'aturar-se per fer objecció al mateix "fer" automàtic i la inèrcia de "l'anar fent sense adonar-se".

Jankélévitch és un esperit rus. En la seva aguda percepció de la paradoxa de la moral, hi ha alguna cosa del que ell mateix ano-

¹⁸ Jankélévitch, *Ibíd*, p. 41.

¹⁹ *Ibíd*, p. 42.

menà "l'absurditat eslava". Per això dirà: "L'amor i el deure no coneixen més que un sol nivell: el superlatiu; una sola mesura: el màxim; una sola filosofia: el maximalisme; una sola tendència: l'extremisme."²⁰ Citant Tolstoi, en la seva desesperació de ser "un cristià de la vida cristiana", del dia a dia, de cada hora i de cada minut, renunciant a ser un "cristià de diumenge, de diumenge al matí entre les onze i dos quarts de dotze"²¹, Jankélévitch subratlla la intensitat portada al límit de l'esperit eslav, que busca sense treva la santificació total i la vitalitat de cada moment.

En un article extraordinari sobre Tolstoi, Jankélévitch dirà: "podem trobar en Tolstoi aquella passió russa per l'immediat en la seva mateixa essència: aleshores és el desig del contacte directe amb tot el que és inicial, amb les coses mateixes percebudes intuïtivament, és a dir, sense l'ajuda de cap mena de representació auxiliar."²²

Què representa, com a signe del temps, la premsa? Representa el problema moral de la fugida de l'instant present i l'intent per cancel·lar l'experiència immotivada de l'amor.

L'obra de Jankélévitch esdevé, en la seva singular aproximació la vida moral, més actual que mai. Cal fer-ne un esforç de lectura i d'interpretació per a restituir algunes de les qüestions més importants que hem oblidat. Entre elles, el refús a "l'anar fent" de la indiferència.

Abstract

What would be the moral value of the urgent as a condition of contemporary life? Is it possible to go through this issue without thinking in the essential problem of morality as indifference? In this article we analyse some of the perspectives about the paradox of morality from the point of view of Vladimir Jankélévitch, the Russian-french philosopher, and its works. We think his philosophy is becoming a real clue for the understanding of some big questions in contemporary life, our life-style, and its indifference, as far as the frequent lack of love experience, in its radical immotivation.

²⁰ Jankélévitch, *Ibíd.* P. 55.

²¹ Jankélévitch, *Ibíd.* p. 58.

²² Jankélévitch, "Tolstoi y lo inmediato", a Fuentes, Barcelona, Alpha Decay, 2007, p. 11.